

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی نقش مادران در تربیت سیاسی اجتماعی نسل حسینی

آرزو علی پورا

چکیده

نقش مادری در اسلام از این جهت پررنگ است که ذات، شخصیت و ایمان فرد به دست مادر ساخته می‌شود؛ از این رو مادران در تمامی مراحل زندگی فرزندان نقش پررنگی در تربیت آنان دارند حتی این نقش به زمان قبل از تولد باز می‌گردد؛ از این رو مقاله پیش‌رو با موضوع بررسی نقش مادران در تربیت سیاسی اجتماعی نسل حسینی است؛ هدف اصلی از نگارش این مقاله بیان نقش مادران در تربیت فرزندان در ابعاد مختلف که برخی از ابعاد تربیتی از جمله جایگاه مادران، تربیت سیاسی مادر، تربیت اجتماعی مادر، ایجاد رابطه دوستانه و محبت به اهل بیت در این مقاله پرداخته شده است. این نقش حتی به زمان قبل از تولد نیز باز می‌گردد. بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که مادر از زمان قبل از ازدواج و همچنین قبل از تولد فرزند، با انواع تلاش‌های جسمی و روحی و انجام رفتارهای تربیتی، سیاسی و اجتماعی در جهت تربیت و پرورش نسل حسینی از هیچ کوششی دریغ ننموده است. روش تحقیق در این نوشتار به شکل نقلی و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای (دستی و رایانه) و روش پردازش اطلاعات تحقیق، توصیفی و تحلیلی است.

کلید واژه: اجتماع، تربیت، سیاست، مادر، نسل

۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه خواهران فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) اسلام آباد غرب، کدپستی: ۹۴۱۲۲۰۴۰۸۳

یکی از پایه‌های اساسی سعادت و پرورش شخصیت انسان تربیت صحیح و کارآمد او در دوران طفولیت و نوجوانی است. والدین و مربیان به این نکته توجه داشته باشند که تربیت در صورتی سعادت انسان را در پی دارد که بر مبنای تربیت دینی و الگوپذیری از اسوه‌های برتر باشد به همین دلیل نسل امروز بیشتر از هر زمان دیگري به این‌گونه تربیت نیاز دارد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) باید بهترین الگو برای نسل امروز معرفی شوند. از طرفی دشمنان اسلام با انگیزه‌ای قوی و در اختیار داشتن رسانه و تبلیغات جهانی مانع مهمی در این مسیر به شمار می‌روند. بنابراین لازم است مادران مسلمان با تلاش مضاعف به تربیت این نسل به ویژه در جهت سیره و روش امام حسین (علیه السلام) بپردازند.

از منظر اسلام، مهم‌ترین نهاد در جامعه، خانواده است که بیشترین تأثیر را در تربیت فرزندان ایفا می‌کند. در خود خانواده نیز، مهم‌ترین نقش از آن مادران است. مادران با تربیت صحیح، می‌توانند در مسیر تحقق اهداف جامعه اسلامی، که پرورش نسل تمدن ساز است، پیش قدم باشند. نقش مادری و همسری بانوان، به عنوان نقش بدیل زنان در جهان آفرینش است که امنیت و سلامت روانی بشر را در درون خانواده تضمین می‌کند و کسی جز بانوان نمی‌تواند این رسالت را بر عهده گیرد. در بیانات مکرر ائمه معصومین (علیهم السلام) این رسالت به عنوان جهاد زن معرفی شده که به تنهایی با تمام فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی و جهاد مردان در راه خدا برابری می‌کند در حالی که این رسالت بخشی از فعالیت زنان را تشکیل می‌دهد که در خانواده صورت می‌گیرد. اهمیت بررسی نقش تربیتی زن در تربیت فرزندان در این است که چون، جایگاه مادری در خانواده به عنوان محوی ترین عنصر در تربیت نسل، همواره از جانب فرصت طلبان مورد حمله قرار گرفته است به گونه‌ای که مسئولیت‌های تربیتی زنان نظیر مادری را خیانت در حق زنان و تحقیر منزلت او می‌دانند و خواسته‌اند با طرح مباحثی مانند تساوی حقوق زن و مرد، آنها را از فطرت خود دور کنند و بزرگترین ضربه‌ها را به نقش تربیتی آنان وارد آورند.

با توجه به بررسی‌های انجام شده و اهمیت نقش مادر در تربیت فرزندان کتب و مقالات فراوانی در باب این موضوع نگاشته شده که یکی از مهمترین آنها عبارت‌اند از: مقاله نقش تربیتی مادر بر فرزندان با تأکید بر آیات و روایات نوشته زهره منصوری منتشر شده در فصلنامه پژوهشی فقهی حقوقی زن و خانواده سال ۱۴۰۰، مقاله نقش مادر در تربیت فرزند با بررسی فقهی نوشته بس بی بی احمدی منتشر شده در فصلنامه مطالعات فقهی سال ۱۴۰۱ و همچنین کتاب نقش مادر در تربیت فرزندان نوشته فریبا صداقت فر و آریا عزیزی می‌باشد.

پیشینه‌های بیان شده که در باب تربیت دینی فرزندان با نقش مادر نگاشته شده است، کمتر به تربیت نسل حسینی و یا تربیتی که در راه ائمه اطهار (علیهم السلام) باشد، پرداخته شده است. بنابراین نوآوری این تحقیق که آن را از دیگر منابع متمایز می‌کند بررسی نقش مادران در تربیت سیاسی و اجتماعی و در جهت رسیدن به تربیت نسلی که در راه و خط امام حسین (علیه السلام) باشند.

1: مفهوم شناسی

1_1: مفهوم مادر

زن در لغت نقیض مرد می باشد¹. همچنین انسان ماده و همسر نیز گفته می شود². زن در لغت عربی به مؤنث از ریشه «أُنْث» در اصل به معنای نرمی است و از آن جا که در جنس زن نوعی نرمی و لطافت وجود دارد این واژه بر او اطلاق شده است³

2_1: مفهوم تربیت

واژه «تربیت» از ریشه «ربب» به معنای مالک و سرپرست⁴ یا تربیت از ریشه «ربو» و در لغت به معنای زیاد شدن، رشد کردن و بزرگ شدن است⁵ تربیت در لغت به معنای پرورده. ادب و اخلاق را به کسی آموختن. همین طور به معنای زیاده و رشد است⁶

پرورش دادن، یعنی استعدادهای درونی را که بالقوه در یک شی موجود است به فعلیت درآوردن و پرورده. بنابراین با صنعت «ساختن» به معنی اینکه شی یا اشیایی را تحت یک نوع پیراستن ها و آراستن ها قرار می دهند و یا اجزاء و اشیایی را با هم ترکیب می کنند و نظم میانیان برقرار می سازند، متفاوت است⁷.

تربیت عبارت است از: «بر انگیختن و فراهم آوردن موجبات رشد و پرورش و شکوفایی تمامی استعدادها، توانایی ها و قابلیت های انسان به منظور رسیدن به کمال و سعادت مطلوب»⁸.

«تربیت» به مفهوم عام آن، شامل جنبه های گوناگون جسمانی، روانی، عاطفی، عقلانی، اجتماعی، اخلاقی و دینی است و هر یک از این ابعاد به لحاظ روان شناختی و تربیتی در زندگی انسان اهمیت فراوان دارد. آنچه در دوره نخست زندگی توجه بدان لازم است پرورش و رشد هماهنگ و منظم ابعاد وجودی کودک است؛ به گونه ای که اگر در بعضی آن ها، دچار نارسایی گردد و یا احیاناً رشد مطلوب نیابد در آینده دچار مشکل خواهد شد. تحقق این امر، مسئولیت بزرگی است که بر دوش مربیان کودک و نوجوان، اعم از والدین، آموزگاران و دست اندرکاران امور تربیتی مدارس،

¹ دهخدا. لغت نامه دهخدا. ذیل واژه زن

² معین. فرهنگ معین. ذیل واژه زن

³ مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج 1، ص 156

⁴ قمی، فرهنگ واژگان قرآن کریم، ص 93.

⁵ ابن منظور، لسان العرب، ج 5، ص 126.

⁶ همان، ج 14، ص 305.

⁷ مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص 56 و 76.

⁸ بهشتی، مبانی تربیت از دیدگاه قرآن، ص 35.

گذاشته شده است.¹

3_1: مفهوم سیاست

مفاد سیاست در معنای لغوی، تدبیر، اصلاح و تربیت است؛ از این رو، در معانی امر و نهی کردن مردم، ریاست کردن، حکم راندن، مصلحت اندیشیدن، کیفر دادن، تربیت و ادب کردن، تمرین دادن حیوانات، به اصلاح چیزی همت گماردن و نگاهداری و حراست، به کار رفته است.²

مفهوم سیاست از دیدگاه صاحب نظران علم سیاسیت چندان روشن نیست و همه تعریف هایی که از این واژه شده، نسبی است و هر کدام ناظر به یک یا چند بُعد آن است و همین مسئله مفهوم سیاست را در ردیف مفاهیم پیچیده و دشوار قرار داده است. علت پیچیدگی و دشواری آن، یکی فزونی مباحث و موضوعات گوناگونی است که با سیاست پیوند خورده است، و دیگری شمول و فراگیری سیاست نسبت به همه افراد و گروههای جامعه بشری است. بدیهی است موضوع مطالعه و پژوهش هر اندازه گسترده و اجزاء و آحاد گوناگون آن، پراکنده و ناهمگون باشد، ارائه تعریف جامع و فراگیر نسبت به همه مصادیق آن، دشوارتر خواهد بود.³

سیاست در معنای خاص، همان هنر راهبری یک دولت و در معنای عام، هر نوع روش اداره یا بهبود امور شخصی یا اجتماعی است.⁴

سیاست به معنا و مفهوم خاص، عبارت است از: «تدبیر و چاره‌جویی در اداره کشور، برای حفظ حاکمیت در دو مرحله امنیت داخلی و استقلال خارجی»⁵. سیاست به مفهوم عام، عبارت است از «هر گونه تصمیم‌گیری، خط‌مشی، طرح و برنامه داشتن برای اداره یا به‌کرد امور اجتماعی و فردی و هدایت آنان به سوی اهداف از پیش تعیین شده»⁶.

سیاست به این معنا؛ عام و هر نوع خط‌مشی را شامل می‌شود که انسان را به مقصود سیاسی‌اش هدایت می‌کند. به نظر می‌رسد این تعریف از سیاست با عقیده حکیمان پیشین که حکمت عملی را شامل هر نوع تدبیر برای رسیدن به مقصود و سعادت می‌دانستند، سازگاری دارد.⁷

4_1: مفهوم اجتماع

¹ شریعت‌مداری، روان‌شناسی تربیتی، ص 191 - 192

² ابن منظور، لسان العرب، ج ۶، ص ۱۰۸

³ ابوالحمد، مبانی سیاست ج ۱، ص ۶-۷.

⁴ آقا بخشی، افشاری راد، فرهنگ علوم سیاسی، ص ۵۰.

⁵ دارابکلایی، نگرشی بر فلسفه سیاسی اسلام، ص ۲۱

⁶ همان، ص ۱۹

⁷ فارابی، احصاء العلوم، ص ۱۹۸؛ فارابی، السیاسة المدنیة، ص ۱۲۸

بچه است و تحویل دادن یک انسان به جامعه است.¹

¹ خمینی، صحیفه نور، ج 7، ص 464.

نتیجه

اسلام بیش از دیگر مکتب های دینی به این مسئله توجه کرده و به مادر احترام و عظمت بسیاری بخشیده است. حقوقی را که اسلام برای مادران در نظر گرفته، بسیار فراتر از حقوق دیگران، حتی پدران است؛ زیرا مادر، مربی انسان و در حقیقت، پرورش دهنده جامعه است و اوست که می تواند جامعه را به سوی سعادت یا شقاوت و بدبختی بکشانند از این جهت نقش ویژه ای در تربیت فرزندان را ایفا می نماید

از این رو با توجه به این مقاله باید به این نتیجه رسید که برای پیش برد صحیح تربیت کودک خصوصیات و ویژگی های مادر یکی از زمینه هایی است که باید مورد توجه قرار گیرد از این جهت هر نوع رفتاری در تربیت فرزند اثر پذیر است تربیت سیاسی نیز یکی از این موارد است که نوع نگرش مادران در تربیت اثر پذیرد همیشه بن طور باید دانست که نوع محبت او به فرزندان و نوع نگرش او به اهل بیت علیهم السلام می تواند فرزندان را در آینده به نسلی حسینی تبدیل نماید و یا برعکس عمل نمایند در نتیجه مادران باید برای تربیت دینی فرزندان تدابیر و راه های اساسی در نظر داشته باشند.

منابع

قرآن کریم

1. آقا بخشی، علی اکبر، افشاری راد، مینو، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، چاپار، ۱۳۸۷ ه ش
2. آیت اللهی، زهرا، زن و خانواده، تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، روابط عمومی، 1389 ه ش
3. آراسته خو، محمد، نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی - اجتماعی، تهران، گسترده، ۱۳۶۹ ه ش
4. آیزنبرگ، نانسی، رفتارهای اجتماعی کودکان، ملکی، بهار، تهران، ققنوس، بی تا
5. ابوالحمد، عبدالحمید، مبانی سیاست، تهران، توس، ۱۳۸۴ ه ش
6. ابن منظور، محمد ابن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار الصادر، 1414 ه ق
7. احدی حسن، بنی جمالی، شکوه السادات، روان شناسی رشد، تهران، نشر بخشایش، بی تا
8. اکبری، محمود، مذهب گرایی و مذهب گریزی جوانان، تهران، فتیان، 1392 ه ش
9. ای برک، روان شناسی رشد از لقاح تا کودکی، محمدی، تهران، ارسباران، 1402 ه ش
10. بهشتی، محمد، مبانی تربیت از دیدگاه قرآن، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۸ ه ش
11. برگر، پیترال و لوکمان، توماس، ساخت اجتماعی واقعیت، مجیدی، فریبرز، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، 1387 ه ش
12. ترزال، بیکر، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ناییبی، هوشنگ، تهران، ز، 1394 ه ش
13. جعفری، محمد تقی، ترجمه نهج البلاغه، قم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، بی تا
14. خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، 1421 ه ش
15. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و چاپ

دانشگاه، ۱۳۷۱ ه. ش.

16. دارابکلایی، اسماعیل، نگرشی بر فلسفه سیاسی اسلام، قم، بوستان کتاب، 1388 ه. ش
17. درویزه، علی، بررسی رابطه همدلی مادران و دختران دانش آموز دبیرستانی و اختلالات رفتاری دختران شهر تهران، تهران، فصل نامه مطالعات زنان، بی تا
18. ساروخانی، باقر، دایره المعارف علوم اجتماعی، تهران، کیهان، ۱۳۸۰ ه. ش
19. شارع پور، محمود، جامعه شناسی شهری، قم، سمت، 1387 ه. ش
20. شریعتمداری، علی، روانشناسی تربیتی، تهران، امیرکبیر، 1375 ه. ش
21. شیرودی، مرتضی، نقش سیاسی اجتماعی زنان در تاریخ معاصر، قم، زمزم هدایت وابسته به پژوهشکده علوم اسلامی امام صادق (علیه السلام)، 1386 ه. ش
22. صمدی، معصومه، رضایی، منی‌ژه، بررسی نقش تربیتی خانواده در نظام تربیت رسمی و عمومی از دیدگاه علم و دین، تهران، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، 1390 ه. ش
23. صداقت فر، فریبا، نقش مادر در تربیت فرزندان، تهران، انتشارات قانون یار، 1390 ه. ش
24. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم، دار الکتب اسلامی، ۱۳۶۰ ه. ش
25. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحکام، تهران، دار الکتب الإسلامية، 1365 ه. ش
26. طبرسی، فضل بن حسن، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، قم، دارالثقلین،
27. طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، قم، بوستان کتاب، 1387 ه. ش
28. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیر کبیر، چاپ سی و هشت، ۱۳۹۰ ه. ش.
29. عربی، حسینعلی، تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، 1388 ه. ش

30. فارابی، ابو نصر، احصاء العلوم، لبنان، دار و مكتبة الهلال، بی تا
31. _____، السياسه المدنيه، بيروت، بی نا، بی تا
32. قمی، عباس، فرهنگ واژگان قرآن کریم، تهران، سازمان تبلیغات اسلام
ی. شرکت چاپ و نشر بین الملل، 1395 ه ش
33. کولب، ولیام، جولیوس، گولد، فرهنگ علم اجتماعی، پرهام، باقر، تهران
، مازیار، 1391 ه ش
34. گیدنز، آنتونی، جامعه شناسی، صبور، منوچهر، تهران، نی، ۱۴۰۰ ه ش
35. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶ ه ش
36. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه
ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ ش.
37. مغنیه، محمد جواد، تفسیر الکاشف، قم، دار الکتاب الإسلامی، ۱۴۲۴ ه
ق
38. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران: صدرا، چاپ یازدهم،
1367 ه ش
39. محمدی ریشه‌ری، محمد، میزان الحکمه، دارالحديث، چاپ پنجم 1384
ه.ش
40. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران، دار الکتب الاسلامیه، بی تا
41. موسوی اصفهانی، محمد تقی، مکیال المکارم، قم، جمکران، ۱۳۸۲ ه ش
42. محدثی، جواد، عشق برتر، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۸ ه ش
43. یوسفیان، نعمت الله، مدیریت در خانه و خانواده، اصفهان، مرکز
تحقیقات رایانه ای قائمیه، 1391 ه ش